

5-MAVZU:OPERATSION TIZIMLAR VA ULARNING TURLARI

Reja:

- 5.1. Operatsion tizimlar xususiyati va ishlash prinsiplari.
- 5.2. Apple firmasining Macintosh, Unix va Linux operatsion tizimlarining umumiy ta'rifi.
- 5.3. Mobil operatsion tizim Android, Windows va iOS ta'rifi

Keng ma'noda axborot - bu saqlash, o'zgartirish, uzatish obekti bo'la oladigan va insonlar oldiga qo'yiladigan masalalarni yechishga yordam bera oladigan ma'lumotlar, bilimlar va xabarlardir.

Bu jarayonda quyidagi tushunchalar muhim hisoblanadi:

Ma'lumot (berilgan)lar - signallarda, xabarlarda va boshqa shu kabilarda ifodalanadigan bilimlardir.

xabar - axborotni tasvirlash shakli bo'lib, u nutq, matn, tasvir, grafik, jadval, videotasvir, tovush va shu kabi ko'rinishlarda ifodalaniladi;

axborot **belgilar** ko'rinishidagi ma'lum bir tilda ifodalansa **xabarga** aylanadi.

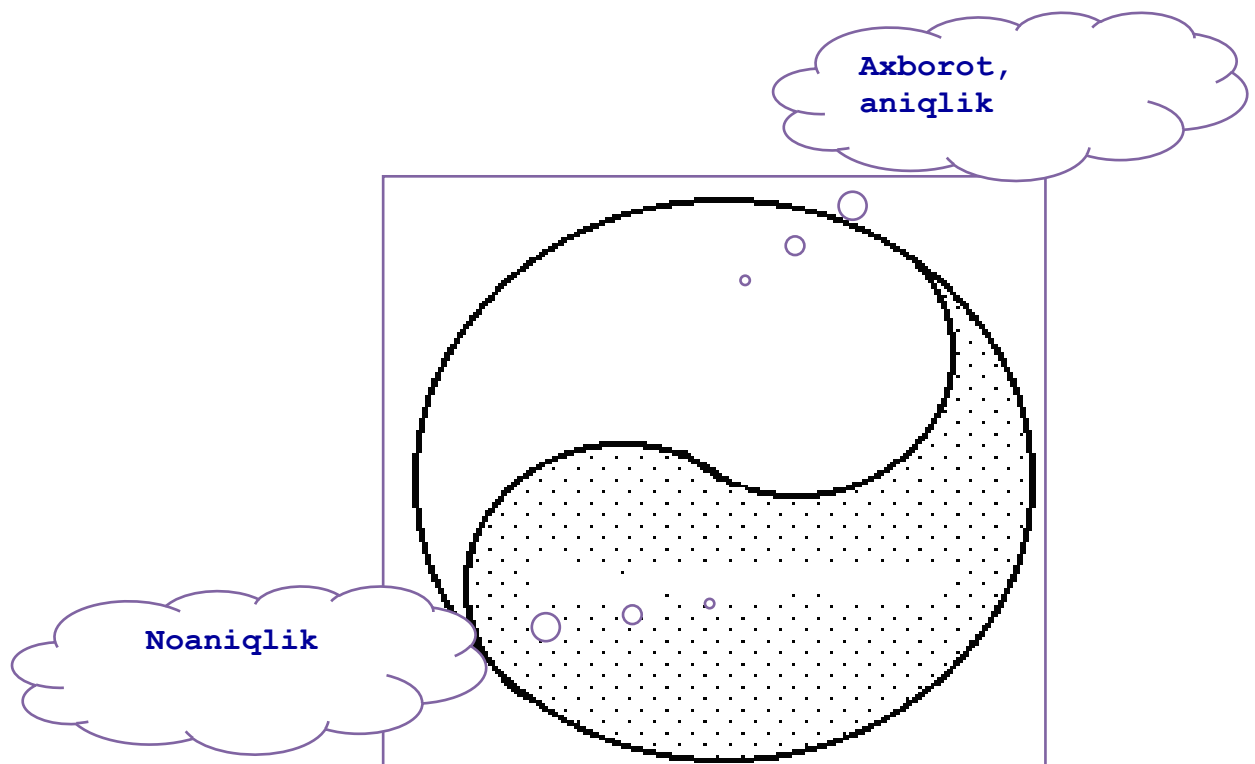
Keng ma'noda axborot - bu saqlash, o'zgartirish, uzatish obekti bo'la oladigan va insonlar oldiga qo'yiladigan masalalarni yechishga yordam bera oladigan ma'lumotlar, bilimlar va xabarlardir.

Bu jarayonda quyidagi tushunchalar muhim hisoblanadi:

Ma'lumot (berilgan)lar - signallarda, xabarlarda va boshqa shu kabilarda ifodalanadigan bilimlardir.

xabar - axborotni tasvirlash shakli bo'lib, u nutq, matn, tasvir, grafik, jadval, videotasvir, tovush va shu kabi ko'rinishlarda ifodalaniladi;

axborot **belgilar** ko'rinishidagi ma'lum bir tilda ifodalansa **xabarga**

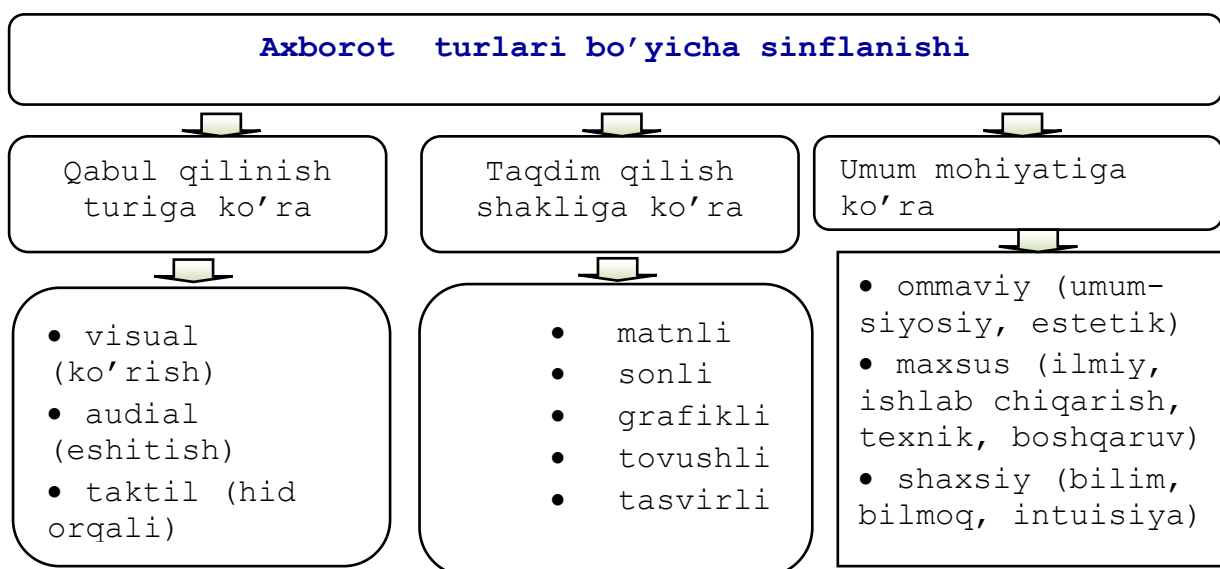
aylanadi.

Berilganlar - ixtiyoriy shakldagi material obektlar bo'lib, axborotni taqdim qilishni vositalari bo'lib xizmat qiladi.

Berilganlarni o'zgartirish yoki qayta ishlash asosida u yoki bu predmet, jarayonlar yoki voqyelik haqidagi bilimlarni ifodalovchi axborotlarni ajratib olish mumkin bo'ladi. Aynan ma'lum bir berilganlar turli hil foydalanuvchilarga turli axborotlarni taqdim qilishi mumkin. Masalan, insonni anatomik tuzilishi xaqidagi berilganlardan bichuvchi, shifokor yoki sport murabbiyi turli axborotlar sifatida foydalanishi mumkin. Yoki "109" soni foydalanuvchiga: institutda - auditoriya xonasi, kitobda - sahifa, ko'chada - uy nomeri, yo'lda - masofa haqidagi axborotni anglatishi mumkin.

Demak, berilganlar yoki ma'lumotlardan yangi axborot shakllantiriladi, hosil qilinadi yoki olinadi. Aytaylik talaba qog'oz sahifasida "xonasi", "kompyuterlashgan", "109", "o'quv" kabi so'zlarini uchrata, ularni turli mazmundagi oddiy bo'lgan qandaydir ma'lumotlar sifatida qabul qilishi mumkin. Bu so'zlardan "109 - kompyuterlashgan o'quv xonasi" yoki "109 - o'quv xonasi" kabi jumlarlar tuzilsa berilgan ma'lumotlar talaba uchun axborotga aylanadi.

Demak, berilganlar - xabar, kuzatishlar natijalarini o'z ichiga oladi. Biror zaruriyat bo'yicha imkoniyat tug'ilganda, masalan, obekt to'g'risidagi bilimni oshirish paytida u axborotga aylanadi. Demak, berilganlar - axborotning tarkibiy qismi bo'lib hisoblanadi. Uni qayd qilingan signallar sifatida ham tushunish mumkin. Masalan, fizik qaydlar: fizik jismlarni mexanik harakati; ularning shakllarini o'zgarishi, yelektron jismning yelektrik, magnit, optik tasinflarini o'zgarishi va h.k.

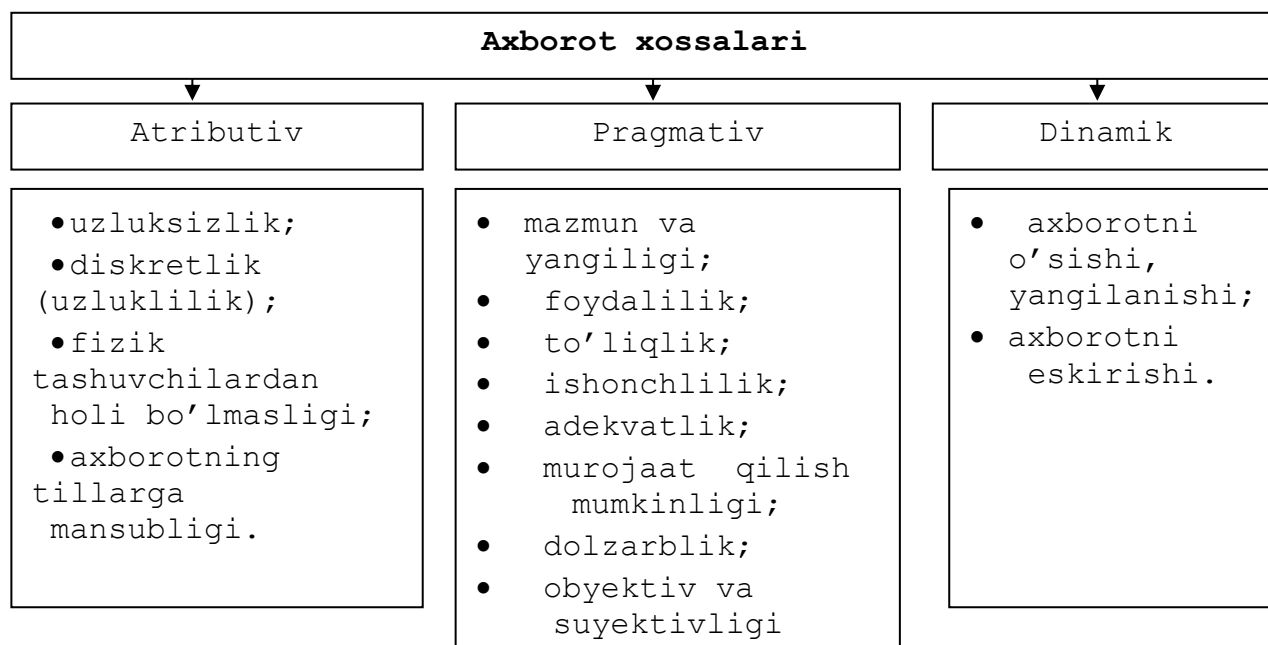

Fanga oid adabiyotlarda "berilganlar" tushunchasiga quyidagicha tasinf beriladi:

Berilganlar, deganda avtomatik vositalar yordamida qayta ishlashnishi mumkin bo'lgan ko'rinishda taqdim qilinadigan **axborotlar** tushuniladi.

Berilganlar bilan bajariladigan amallar deganda, axborot jarayonlarida berilganlarni bir ko'rinishdan boshqa ko'rinishga keltirilishi tushuniladi.

Axborot - borliq haqidagi noaniqliklarni kamaytiruvchi ma'lumotlar bo'lib, u saqlash, o'zartirish, uzatish va foydalanish obekti hisoblanadi.

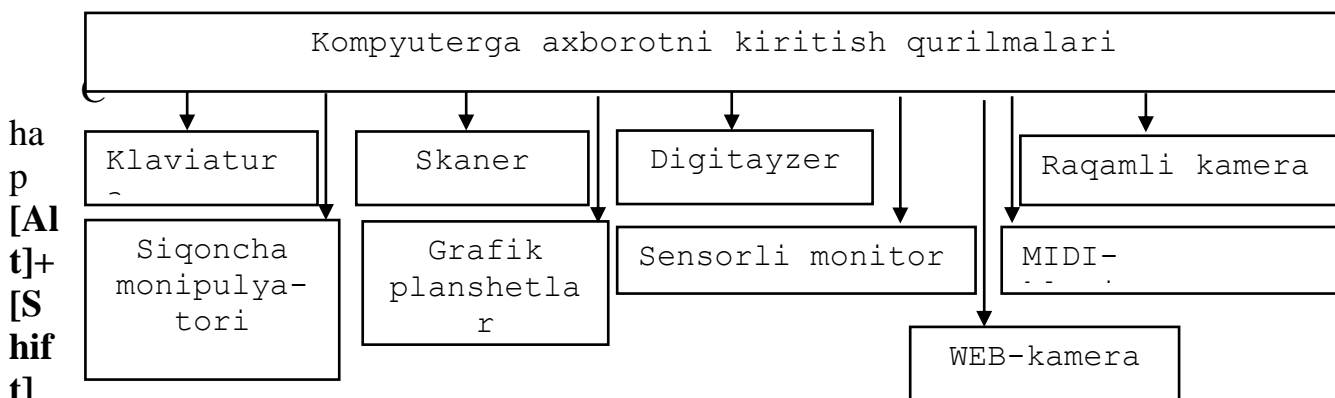

Xabar - bu axborotlarni nutq, matn, tasvir, raqamli berilganlar, grafiklar, jadvallar kabi ko'rinishlarda taqdim qilish shaklidir.

1.2. Kompyuterga axborotlarni: kiritish, namoyish va chop qilish qurilmalari

Axborotlarni kiritish qurilmalari va ularning tasnifi

Klaviatura. Klaviatura kompyuterga harfli, raqamli va boshqa belgilarni kiritish qurilmasi. Klaviatura 101-105 klavishli bo'lib, ularning asosiy klavishlari lotin va rus harflaridan iborat.

klavishlar uyg'unligi (birgalikda bosilishi) lotin alifbosidan rus alifboga o'tishni ta'minlaydi va aksincha.

Hozirgi vaqtda, Internet - brauzerini, elektron pochta bilan ishlash dasturlarini, universal ovoz chiqarish vositasini yuklovchi, tovushni o'zgartish kabi qo'shimcha multimediali klavishli klaviaturalar ishlatilmoqda.

NoteBook (bloknot) tipidagi kompyuterlarda, klaviaturadagi klavishlar soni 83 ni tashkil qiladi.

Kompyuter klaviaturasidagi klavishlar 6 ta guruhdan iborat bo'ladi:

1) Harfli - raqamli klavishlar.

2) Boshqaruvchi klavishlar **[Enter]**, **[Backspace]**, **[Ctrl]**, **[Alt]**, **[Shift]**, **[Tab]**, **[Esc]**, **[Caps Lock]**, **[Num Lock]**, **[Scroll Lock]**, **[Pause]**, **[Print Screen]**;

3) Funksional klavishlar **[F1]**, ... , **[F12]**;

4) Raqamli klaviatura;

5) Kursorni boshqaruvchi klavishlar: **[→]** **[←]**, **[↓]**, **[↑]**, **[Page Up]**, **[Page Down]**, **[Home]**, **[End]**, **[Delete]**, **[Insert]**;

6) Manbali indekatorli klavishlar: **[Caps Lock]**, **[Num Lock]**, **[Scroll Lock]**.

Harflar va sonlarni kiritadigan klavishlar. Harfli klavishlarga lotin va rus alifbosi harflari joylashtirilgan. Bu klavishlar yordamida lotin va kirill alifbosining katta-kichik harflari, sonlar, maxsus belgilar, tinish belgilari kompyuterga kiritiladi.

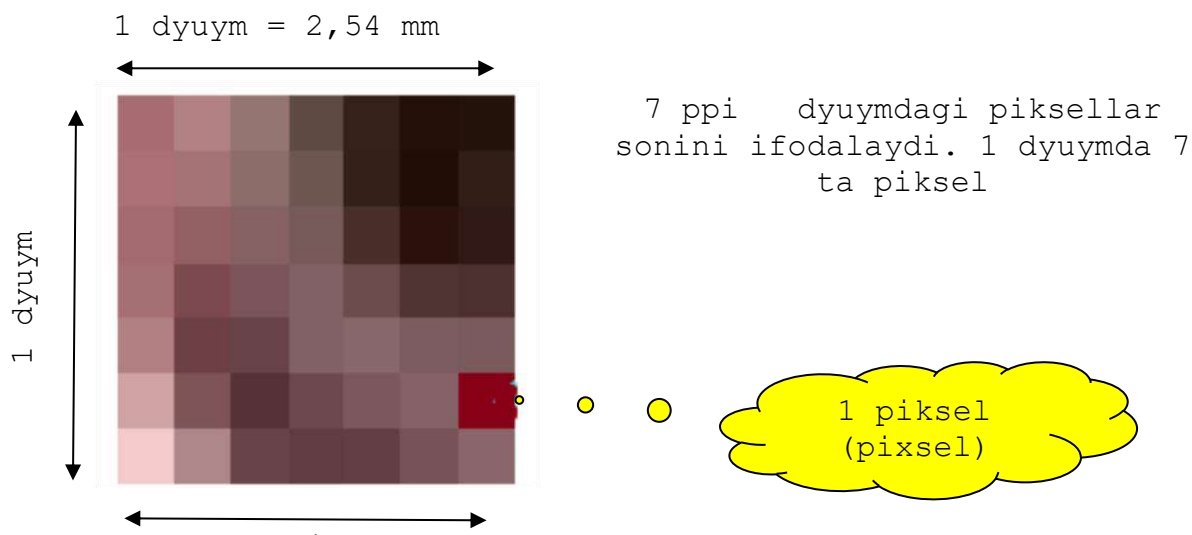
Pastda joylashgan uzun, xech qanday belgisi bo'lmagan klavishning nomi **Spacerbar** yoki **Space** deb ataladi va matnda bush joy belgisini kiritishga mo'ljallangandir. U rus tilida "**probel**" klavishi deb nomlanadi. Boshqa klavishlar bir nechta nomga ega, chunki ular klaviaturaning ish registriga qarab turli belgilarni kiritishga mo'ljallangan.

Kursor. Ekranni belgi tushadigan joyi maxsus usul bilan belgilanadi. Buning uchun ishlatiladigan maxsus belgi kursor deb ataladi.

Matn holatida kursor. Agar ekran matnni kiritish holatida bo'lsa, unda kursor o'chib-yonib turadigan vertikal chiziqcha ko'rinishda bo'ladi va u **matn kursori** deb ataladi.

Grafik holatda kursor. Agar ekran grafik holatda bo'lsa, unda kursor yonib-uchib turadigan gorizontal chiziqcha shaklida bo'ladi. Kursorni ko'rinishi ekran obyektidagi o'rniga qarab o'zgaradi.

Axborotlarni chiqarish qurilmalari va ularning tasnifi

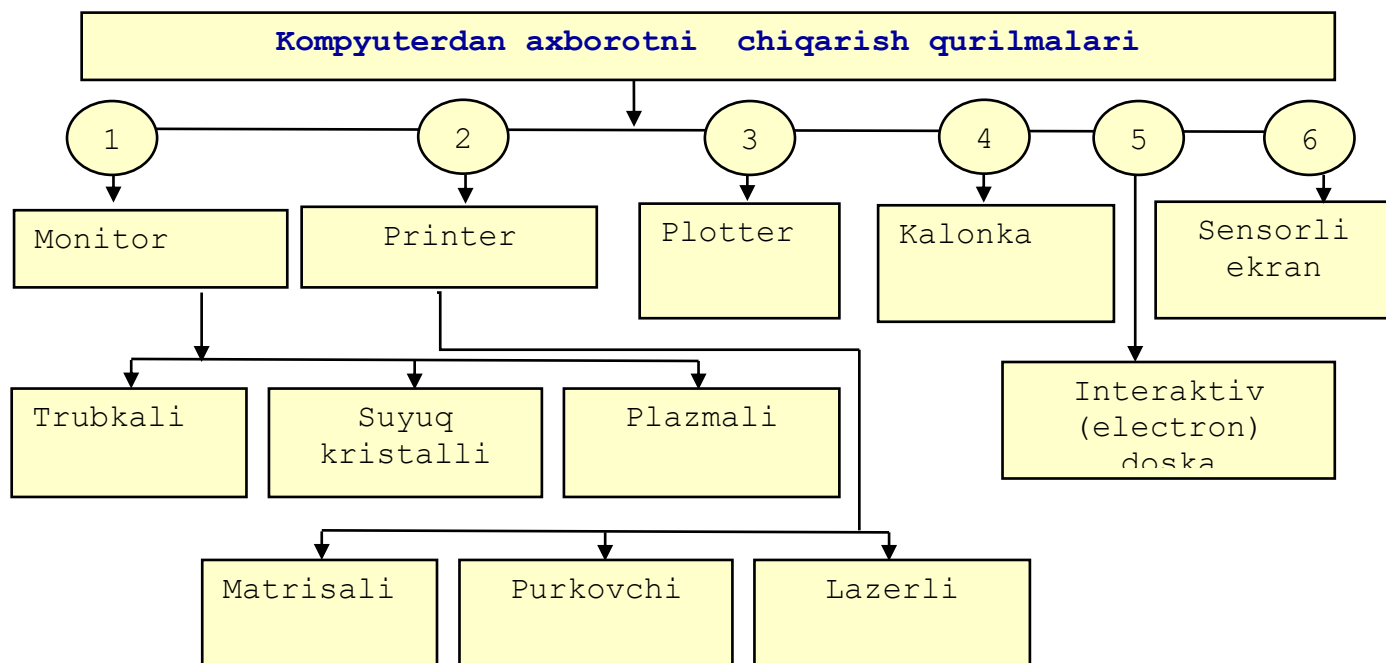
Chiqarish qurilmasi - bu, axborotni mashina tilidan inson qabul qila oladigan shaklga o'tkaza oladigan qurilmadir.

Vizual axborotlarni chiqarish qurilmalari: monitor (display), proyektor, printer, grafaquruvchi (grafapostroitel).

Tovushli axborotlarni chiqarish qurilmalari: ichki o'rnatilgan dinamik, kalonkalar, naushniklar.

Boshqa axborotlarni chiqarish qurilmalari: videokarta.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Plotnikov Andreй Viktorovich . Rol sifrovoy ekonomiki dlya agropromyshlennogo kompleksa
<https://cyberleninka.ru/article/n/rol-tsifrovoy-ekonomiki-dlya-agropromyshlennogo-kompleksa>

Asosiy adabiyotlar

- 2.Aripov M., Begalov B., Begimqulov U., Mamarajabov M. Axborot texnologiyalar. O'quv qo'llanma. T.: Noshir, 2009 yil.

Xorijiy adabiyotlar

- 1.Misty E. Vermaat, Susan L. Sebok, Steven M. Freund. Jennifer T. Campbel, Mark Frydenberg. Discovering Computers: Tools, Apps, Devices, and the Impact of Technolog (textbook). Cengage Learning. 20 Channel Center Street. Boston, MA 02210. USA, 2016.
- 2.Romanova Yu.D., Lesnichaya I.G., Shestakov V.I., Missing I.V., Muzyichkin P.A. Informatika i informasionnyye texnologii: uchebnoye posobiye / pod red. Yu.D.Romanovoy.-3-ye izd., pererab. i dop.-M.: Eksmo, 2008 god.
- 3.Grachevoy M.V., Fadeyevoy L.N., Черемых Yu.N. Modelirovaniye ekonomicheskix prosessov: Uchebnik dlya studentov vuzov, obuchayuxsya po spetsialnostyam ekonomiki i upravleniya. -M.:YuNITI-DANA, 2005 god